

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343. 9

В. О. Радзівський

кандидат культурології, старший викладач
Київського національного університету
культури і мистецтв

КРИМІНАЛЬНА СУБКУЛЬТУРА ЯК СУСПІЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ

Радзівський В. О. Кримінальна субкультура як суспільна реальність

У статті розглянуті окремі питання кримінальної субкультури. Зокрема, проблеми субкультури злочинців, підходи та напрями вивчення кримінальної субкультури, структура субкультури.

Ключові слова: злочин, кримінологія, культура, субкультура, культурологія, кримінальна субкультура, право.

Радзівський В. А. Уголовная субкультура как общественная реальность

В статье рассмотрены отдельные вопросы криминальной субкультуры. В частности, проблемы субкультуры преступников, подходы и направления изучения криминальной субкультуры, структура субкультуры.

Ключевые слова: преступление, криминалогия, культура, субкультура, культурология, криминальная субкультура, право.

Radzievskiy V. Criminal subculture as a public reality

Some issues of criminal subculture are considered in the article. In particular, problems of criminals subculture, approaches and directions of researching of criminal subculture, subculture structure.

Key words: crime, criminology, culture, subculture, culturology, criminal subculture, law.

Унаслідок зникнення радянської системи цінностей, ідеологічну і виховну порожнечу в суспільстві почали заповнювати поряд із загальнолюдськими цінностями й різноманітні духовні сурогати та псевдоцінності. Руйнація багатьох сталих радянських норм культури призвела до збільшення проявів девіантної поведінки, розвою делінквентного способу життя, росту злочинності, яка є «одним із найголовніших дестабілізаторів суспільного розвитку» [22, с. 3]. Сумним явищем став розвиток кримінальної субкультури як об'єктивної суспільної реальності.

Ряд учених звертались до питань кримінальної субкультури (Ю. Алексан-

дров, В. Анісімов, Ю. Антонян, О. Багрева, Ю. Блохін, Д. Виговський, Д. Донських, В. Дрьомін, Ю. Дубягін, І. Карпец, Д. Корецький, Д. Лі, Д. Лихачов, В. Пирожков, Ж. Россі, О. Старков, Ф. Сундуков, В. Тулегенов, Г. Хохряков, В. Чалідзе, В. Южанін та ін.). Однак, в українській кримінології не було ґрунтовних досліджень кримінологічних засад впливу кримінальної субкультури на формування протиправної поведінки, комплексно та всебічно не аналізувалась кримінальна субкультура як об'єктивна суспільна реальність.

З кінця ХХ ст. поняття «субкультура» почало частіше використовуватись в

негативному значенні: «асоціальна субкультура», «тюремна субкультура» [11, с. 466], «злочинна субкультура», «кримінальна субкультура» тощо, а з часом започатковується і розвивається нове вчення – кримінокультурологія [19, с. 14].

Зв'язок свідомості та моралі зі злочинами розглядали давно. Ще М. Гамбургер знайшов зв'язок між поширенням в певному окрузі злочинів проти моралі і проданою на цю тему літературою [11, с. 337]. П. Люблінський зазначав, що захоплення кримінальними та порнографічними романами є «немаловажним соціальним фактором дитячої злочинності» [11, с. 337].

На початку XXI ст., особливо у другій половині першого десятиріччя XXI ст., значного поширення набула пропаганда західних цінностей і західного способу життя. На жаль, в переважній більшості далеко не найкращі і не високоякісні культурні надбання західної цивілізації потрапляли до українських глядачів і слухачів. Яскраві повідомлення ЗМІ стосувались подекуди того, що скоріше є предметом сорому і псевдоморалі, ніж є прикладом для наслідування та зразком для виховання дітей та підлітків. Так, повідомлення про досягнення в «оголеному світі» фотографа Спенсера Туніка, якого у першій половині 1990-х років п'ять разів арештовували, подробиці життя й кар'єри акторки і фотомоделі, «зірки» Памели Андерсон або «зіркової» співачки, любительки міцних напоїв та наркотиків, Ліндсі Лохан, яка «три роки трималась на волосині від в'язниці» [7, с. 16], а в 2010 р. все-таки потрапила у в'язницю, проте за «\$ 300 000 адвокати досягли звільнення актриси» [7, с. 16].

До зразків «вітчизняного» аргю [25; 26] почали долучатись іноземні («fack you» тощо). Так, «The Getaway» «не тільки відкриває деталі, але і яскраво демонструє як до цих деталей відносяться персонажі з кримінальної субкультури Лондона» [18, с. 202], а «традиційний кримінал стає «своїм», меншим злом, готовим

активно боротись з «чужими». Кримінальна субкультура, яка стала потрібним товаром, посилено поширюється як еталон «справді народної культури» [8, с. 257]. Таким чином, «деструктивна і аморальна субкультура була нав'язана суспільству, а держава не відреагувала на цей негатив відповідним чином» [9, с. 7].

Прикладом протилежного впливу, правомірної поведінки і гуманізму, як, наприклад, засвідчує професор кафедри кримінального права Військового університету К. Харабет, є вже не популярна серед значної частини підлітків класична література (Т. Шевченко, М. Гоголь, А. Чехов, Ф. Достоєвський, О. Пушкін, Л. Толстой, М. Лермонтов, І. Тургенєв, М. Салтиков-Шчєдрін та ін.).

Поняття субкультури набуло в XXI ст. значного поширення і стосується професійних, вікових, національних, релігійних та інших прошарків і страт населення. Тому в системі культури українського суспільства є, наприклад, субкультура юристів, є адміністративна субкультура, причому «найважливішим компонентом субкультури державного чиновника є духовність» [15, с. 75]. За Т. Селлінім, кримінальна субкультура – це середовище, в якому «людина розвивається в групі собі подібних чи зграї, члени якої мають стійку систему цінностей, що відрізняється від загальноприйнятої» [6, с. 20]. В. Фокс писав про «теорії субкультур», які розглядають злочинця і його психологію, а факультативно – їх групи [21, с. 158].

Кримінальна субкультура як кримінологічний чинник стає ще більш актуальною проблемою, враховуючи, що наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст. «сформувались різноманітні субкультури злочинного світу, у т. ч. мафіозні. Деякі прошарки населення практично не мислять свого життя (не хочуть, а часто вже не можуть) без протиправної та кримінальної діяльності» [14, с. 851]. Доречніше говорити про єдину кримінальну субкультуру, до складу якої входять як складові частини (субсубкультури, підсуб-

культури) різних злочинних елементів. У літературі є чимало пояснень кримінальної субкультури, бо вона є важливим чинником культурної деградації суспільства.

Кримінальної субкультура – це «сукупність цінностей, звичаїв, традицій, норм і правил поведінки злочинців як соціальної групи» [20, с. 5], «узгодженість волі і свідомості із псевдозаконами кримінального середовища» [6, с. 21], «спосіб життєдіяльності осіб, які об'єдналися в кримінальні групи і дотримуються певних законів та традицій» [2, с. 8], сукупність цінностей, які регламентують «життя і кримінальну діяльність кримінальних угруповань» і яка сприяє їх живучості, єдності, кримінальній активності, мобільності, спадковості поколінь правопорушників [17, с. 7] або розгляд «кримінальної субкультури суспільства» як специфічного поняття, яке відрізняється від загальноприйнятого кримінологічного поняття «кримінальна субкультура професійних злочинців» [10, с. 7] чи поняття «субкультури злочинного світу», яке «є тим середовищем, в якому злочинець відчуває себе «своїм» [4, с. 11].

За О. Старковим – «це опрацьована злочинним світом під себе система людських цінностей, духовних, інтелектуальних, матеріальних, естетичних, яка протиставлена загальнолюдським надбанням і оцінкам» [19, с. 18]. Краще, на нашу думку, не «опрацьована», а «осмислена» та не «під себе», а під своїм світоглядом (або кутом зору). Кримінальна субкультура – це осмислена злочинним світом або під його впливом (під кутом зору кримінального середовища) картина світу, яка переглядає на свій лад основні людські цінності (духовні, інтелектуальні, матеріальні, естетичні тощо) та не узгоджується (і часто входить у протиріччя) з традиційними нормами моралі і права.

Разом з тим, хіба є правильним навіть умовно ставити в один ряд такі поняття як «дитяча субкультура», «суб-

культура юристів», «субкультура працівників органів внутрішніх справ» і... «субкультура розбійників» або «субкультура грабіжників»? Чому, наприклад, не кримінальна контркультура або кримінальна антикультура? Щоправда, О. Старков, посилаючись на американську кримінологічну літературу (Емпі), пояснює, що кримінальна субкультура «не спрямована проти культури, вона є її розвитком, але регресивним, зворотнім; крім того, вона знаходиться ніби під культурою, нижче неї, тому і називається субкультурою» [19, с. 48].

Д. Донських, досліджуючи кримінальну субкультуру, теж звертається до контркультури (в широкому і вузькому значеннях) та антикультури, підкреслюючи, що контркультура опозиційна до панівної культури [10, с. 17].

Контркультура і антикультура не тотожні, але важко не погодитись, що «субкультура, народжена у злочинній групі неповнолітніх, є вже контркультурою, бо виражає протест і виправдовує діяльність, яка носить кримінально караний характер, проти офіційно узаконених у суспільстві норм і цінностей» [4, с. 49]. Логічніше не кримінальна субкультура, а кримінальна інфракультура (лат. *Infra* – під, нижче) або низкультура.

Під «питанням назви» (суб-, контр-, анти-, під-, низ-, інфра- тощо), можна запропонувати замість поняття «субкультура» поняття «квазікультура» («квазі» у звичайному сенсі «псевдо»). Псевдоцінності і псевдоідеали домінують у злочинному середовищі, водночас протистуючи як контр- та антикультура та знаходячись нижче традиційної культури як під-, суб- та низ-, інфра- культури. Або замінити поняття «кримінальна субкультура» поняттям «кримінальна некультура» (чи псевдокультура). Питання кримінальної (і не лише!) квазі-, суб-, контр-, анти-, під-, низ-, інфра- тощо культури є доволі спірним. Так, «культура правоохоронної системи також має складну систему і складається з безлічі

суб- (а іноді й контр-) культур» [12, с. 28]. Питаннями кримінальної субкультури активно займалися і закордонні дослідники (М. Платок, В. Фокс та ін.). Проте, якщо в юридичній літературі вже практично утвердилось таке поняття як кримінальна субкультура, то відмовитись від нього буде непросто.

Більшість дослідників, визначаючи злочинців як носіїв кримінальної субкультури цілком праві, але злочинці є передусім носіями своєї субкультури, субкультури злочинців. Має рацію Д. Донських, виокремлюючи «кримінальну субкультуру суспільства», «яка є частиною загальнолюдської культури суспільства» [10, с. 11], де немає таких елементів, як клятви, прописки, прокльони тощо, які притаманні субкультурі професійних злочинців [10, с. 11].

Постає паралель з елітарною і масовою культурою та, в кримінологічному випадку, «субкультура злочинців» і «популярна», завдяки і ЗМІ, криміналізована «мас-культура» («кримінальна субкультура суспільства»).

З ототожненням кримінальної субкультури і злочинної субкультури до певної міри можна погодитись, хоча злочинна субкультура має витоки через злочин від зла (етимологічно і семантично зло – основа і початок злочину).

Кримінальна субкультура (*crime* – кримінал, злочин) гносеологічно, аксіологічно і онтологічно вторинна, похідна від своєї першооснови – «злої», злочинної субкультури і зла. Споживачами та інколи її носіями і поширювачами є не лише злочинці. Підліток, який в Амстердамському музеї татуювань фотографує або перемальовує, а потім демонструє та поширює кримінальні татуювання або хлопець, який переглянув «Місце зустрічі змінити не можна» та почав співати «Мурку», теж є споживачами кримінальної субкультури. «Мурка» – це унікальний випадок, це один з яскравих шедеврів, «класичне» досягнення кримінального шансону, чи не найкращий його

зразок. Не дивно, що до неї, завдяки її високій естетичній довершеності, вдаються не лише у «певних колах», але й вельмишановні посадовці. «Мурка» як мистецький доробок є прикладом непересічного, талановитого явища субкультури, вона стала популярним, загально-визнаним, «народним» твором.

У цілому ж, кримінальний (суб)фольклор на теренах СНД наприкінці ХХ ст. був доволі примітивним: співвідношення «класичних» пісень у ньому до «тюремного» жанру у дорослих злочинців складав 1 : 20, у середовищі неповнолітніх – 1 : 40 [4, с. 112–113]. Але інтерес до кримінальної естетики є малодослідженим і (суб)мистецтво злочинців заслуговує на ґрунтовні дослідження, у т. ч. у контексті кримінальної субкультури. Субкультура злочинців за своєю суттю злочинна і є квінтесенцією, ядром кримінальної субкультури. Кажучи про кримінальну субкультуру, необхідно зазначити і злочинне середовище, злочинний фон та деструктивні фонові явища, умови та причини її поширення тощо.

Злочинна субкультура, маючи злочинну ідеологію, структуру, типологізацію, «свою» історію, як поняття значно ширше, ніж «субкультура сучасних злочинців». Так, відома за часів Володимира Святого боротьба з певними проявами поганської, «злої», «злодійської» субкультури [3, с. 37–49], яка у трансформованому вигляді існує і в наш час, або явище професійної злочинності (не пізніше ХVІІ ст.). Субкультура злочинців і злочинці як її носії не мають (того ж самого) відношення до тих знань, умінь і навичок, які опановують студенти-юристи або застосовують співробітники правоохоронних органів в боротьбі зі злочинністю. Не можна ж порівнювати професійну культуру юриста і правову культуру взагалі (носії – не лише юристи і чиновники). Не варто ототожнювати, – але варто осмислювати і порівнювати – кримінальну субкультуру і субкультуру злочинців (їх відношення, зв'язки); окремо

варто виділити і дослідити дитячу та жіночу субкультури девіації.

Потребують досліджень історичні й загальнотеоретичні аспекти вивчення і аналізу кримінальної субкультури. Так, доречно запропонувати підходи (гносеологічний, аксіологічний, онтологічний, етимологічний тощо) та напрями (кримінологічний, культурологічний, психологічний, педагогічний, соціологічний, біологічний та ін.) вивчення цієї субкультури. Ці напрями не можна плутати з загальновідомими теоріями (біологічними, психологічними, соціологічними, культурологічними та ін.), які пропонують свої пояснення і причини виникнення девіантної поведінки. Варто аналізувати базові (первинні) й похідні (вторинні) складові субкультур та кримінальної субкультури.

Питання взаємозв'язку кримінальної субкультури і кримінального середовища субкультури – це складне багаторівневе питання. При більшій чи меншій кастовості (мастості) та зашореності, різні форми кримінальної субкультури не є повністю ізольованими. У цьому сенсі важливо досліджувати тюремну субкультуру, кримінальну субкультуру в суспільстві, субкультуру кримінального світу, субкультуру злочинців, субкультуру організованої злочинності, субкультуру професійних та інших злочинців.

Кримінальне середовище може розглядатись, виходячи з місця перебування злочинців (тюремна субкультура тощо), з кола носіїв за певним родом чи, вужче, видом (середовища контрабандистів, вимагачів, шахраїв та ін.), а більш широко – на багатьох «мікро-» та «макро-» рівнях. У цілому, питання злочинного «мікро-» середовища (професійна злочинність, наркомани, бандити, терористи тощо), маючи свою специфіку, при оцінці їх як негативного явища, не викликають особливих суперечок. Питання макросередовища не настільки однозначні. Так, порівнюють радянське макросередовище (або макросередовища

цього типу) – через свою «замкненість» – з тюремним середовищем. Прикладом замкненої культури є «радянське суспільство, а також субкультура кримінального світу» [4, с. 313], безперечна схожість «конгруентності тюремного співтовариства і суспільства радянського типу» [16, с. 105]. Питання ж проведення певних паралелей у макросередовищі («СРСР – велика в'язниця», есхатологічні очікування: «нас чекає великий все-світній електронний концтабор», «попереду – біометричне царство антихриста» тощо) можуть викликати дискусії.

Загальновідомо, що «кримінологічні аспекти естетичного виховання аналізуються на основі досліджень науки естетики» [1, с. 102].

Кримінальне (суб)мистецтво як явище не варто спрощувати або ігнорувати. Якщо б воно дійсно було б не варте уваги і осмислення, то не відбувалось би розвитку кримінальної субкультури суспільства та не спостерігались би процеси деградації, примітивізації, люмпенізації, вульгаризації, маргіналізації, криміналізації та деморалізації суспільства, а кримінальна субкультура не була б об'єктивною реальністю.

У сприйнятті, оцінці та передачі різні елементи та складові кримінальної субкультури відрізняються у різних представників професійної злочинності з її різноманіттям (повій, крадіїв тощо), організованої злочинності, «звичайних» злочинців, рецидивістів, в'язнів тощо. Ця схема потребує вдосконалення, адже є важливі перехрестні, безпосередні і опосередковані впливи, світові, закордонні та інші позагрупові запозичення, «рідні» впливи навіть на рівні виду, низка своєрідних підсистем, – мінігрупи і мінісубкультури (своєрідні підсубкультури), наприклад, професійних злочинців та ін., які знаходяться в межах однієї, за своєї суттю єдиної, розгалуженої кримінальної субкультури.

Кримінальна субкультура – явище не просте, бо навіть в субкультури злочин-

ців є багато взаємовпливів і взаємовідносин (тим більше враховуючи трансформаційні процеси в усьому глобалізованому світі та відображення цього і у злочинному вимірі). Вплив «норм» кримінальної субкультури всередині угруповань професійних злочинців, зокрема субсубкультури шахраїв на субсубкультуру повій або вплив від професійної на позазаводську культуру організованої злочинності або на субкультуру в'язнів та ін.

Доцільно вітати розвиток правової етнології, правової культурології та правового мистецтвознавства, зокрема, кримінокультурології [19].

Аналізуючи злочинну субкультуру як реальність, слід звернути особливу увагу на її вплив на протиправну поведінку. Для цього не обмежуватимемось рівнями кримінальної субкультури, а, враховуючи, зокрема, її видову специфіку, запропонуємо, й, не минаючи тенденцій сучасності (враховуючи, «що криміногенність глобалізації набагато перевищує її антикриміногенні можливості» [13, с. 50]), усвідомлюючи небезпеки глобалізації «як кримінологічного феномена і фактора інституціоналізації злочинності» [11, с. 499], глобальні, детальні та конкретні градації кримінальної субкультури.

Наприкінці 2009 р. в Пекіні на I Конференції міжнародного форуму «Злочинність і кримінальне право в епоху глобалізації» зазначалось, що «потрібне оновлення концепцій і методик кримінально-правових та кримінологічних досліджень» [5, с. 53]. Ці питання, у т. ч. оновлення концепцій, підходів і методів та розвитку кримінології, викликають інтерес і в Україні, їх ґрунтовно досліджує проф. В. Шакун [22; 23; 24].

Кримінальна субкультура – це прояв деструкції і дегенерації (відносно культури та культуротворчих субкультур). Градації кримінальної субкультури мають значення, при дослідженні вони можуть розглядатись як своєрідні кримінологічні чинники. Взагалі доцільна кримінологічна шкала, яка б відображала пев-

ні рівні деградації різних складових кримінальної субкультури, виходячи з криміналізації окремих страт кримінальної субкультури. Наприклад, рівень деградації субкультури таких професійних злочинців, як шахраї вище, ніж у наркоманів, а у бандитів вище, ніж у повій тощо. Окремо зазначимо наявність етнопрових, жіночих і дитячих градацій протиправної субкультури.

Сутність загальної градації кримінальної субкультури – це, передусім, криміногенність, суспільна небезпечність, протиправність, асоціальність. Сутність окремої градації кримінальної субкультури обумовлена не лише загальною, але й специфічною окремою складовою, зі своїми внутрішніми характеристиками (субкультуру організованої злочинності, етнокримінальні субкультури, субкультуру професійних злочинців тощо). Так, кримінальна субкультура організованої злочинності має внутрішні родові характеристики (організованість, згуртованість, розподіл ролей тощо).

Видові градації кримінальної субкультури, у межах родової, мають вужчу градацію. Так, серед «типових» професійних злочинців професійні хакери або професійні автовикрадачі мають глибші технічні знання, кращу освіченість, хитрість, спритність тощо на відміну від, наприклад, професійних повій чи наркоманів. Можливе більше розгалуження градацій кримінальної субкультури (підроди, групи, загони тощо), співставлення їх з градаціями іноземної кримінальної субкультури (для майбутньої протидії).

Ця тенденція (від загального через особливе до окремого) зводиться зрештою до індивідуального носія кримінальної субкультури, певного правопорушника. Але кримінальна субкультура як реальність торкається і законослухняних громадян.

Переважає більшість громадян України не має відношення до кримінальних страт та кастово-індивідуальних кримінальних (де)градацій, законослухняні

громадяни не є репрезантами і ретрансляторами кримінальної субкультури.

Треба враховувати і специфічні нюанси тих чи інших носіїв кримінальної субкультури. Наприклад, вуличний крадіг з жіночих сумочок може бути віднесений до групи «сумочників» (спосіб крадіжки) або до «вуличників» (місце вчинення злочину) не обмежуючись градацією «воровського» виду чи «професійно-злочинного» роду та загальної градації – злочинна діяльність.

Доречно ретельно та чітко класифікувати діячів кримінальної субкультури. Ця класифікація повинна зводитись до конкретного носія та навіть ретранслятора злочинної субкультури, вносячи окремі випадки у загальну схему кримінальної субкультури. Треба враховувати юридично-психологічні, юридично-соціологічні та інші комплекси, адже не дарма деякі «ліхі» й вдалі злочинці та їх образи знайшли відображення при міфологізації та романтизації злочинного способу життя.

Кримінальна субкультура – найнижчий, найнебезпечніший щабель у структурі субкультур. Субкультури як культурна реальність з точки зору правової аксіології умовно складаються з трьох блоків: позитивні (культуротворчі, правомірні) субкультури, нейтральні (безвідносні) та негативні (деструктивні, протиправні) субкультури. До складових протиправної субкультури належать субкультура правопорушників та субкультура злочинців.

Дослідження кримінальної субкультури як суспільної реальності сьогодення розширює та збільшує можливості для ґрунтовної протидії злочинності та до послаблення її впливу, стає запорукою вдосконалення профілактичної роботи та антикримінальної діяльності, спрямованої на зменшення суспільно небезпечного і протиправного впливу кримінальної субкультури на конкретну особу, окрему групу, на державу та суспільство в цілому.

Слід визнати, що кримінальна субкультура певною мірою впливає на по-

ширення протиправної поведінки. В останні роки та навіть десятиріччя вплив кримінальної субкультури й протиправної поведінки на соціум і на окремого індивіда посилювались, набуваючи масового характеру. Так, за даними Держкомстату України, в 2007 р. всього було зареєстровано 408 170 злочинів, в 2008 р. всього було зареєстровано 390 162 злочинів, в 2009 р. – 439 459 злочинів (для порівняння, в 1990 р. – 369 809 злочинів). Якщо в 2005 р. притягнутих до адміністративної відповідальності (тис. осіб) було 6370,3, то в 2006 р. притягнутих до адміністративної відповідальності (тис. осіб) було 7677,9, а в 2007 р. притягнутих до адміністративної відповідальності було 8867,5 (тис. осіб), в 2008 р. – 9874,9 (тис. осіб).

Не покращується криміногенна ситуація навіть з огляду на різке зменшення чисельності населення. За даними Держкомстату України, в 1993 р. кількість наявного населення була (тис. осіб) 52 244,1, в 2007 р. кількість наявного населення була (тис. осіб) 46 646,0, в 2008 р. кількість наявного населення була (тис. осіб) 46 372,7, в 2009 р. – 46 143, 7 (тис. осіб), в 2010 р. – 45 962,9 (тис. осіб). Таким чином, в 2007 р. на 46 646 000 громадян України всього було зареєстровано 408 170 злочинів, в 2008 р. на 46 372 700 осіб було зареєстровано 390 162 злочинів, в 2009 р. відповідно – 439 459 злочинів на 46 143 700 жителів.

За даними Держкомстату України, коефіцієнт злочинності (зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення) становив у 2007 р. – 878, у 2008 р. – 843, у 2009 р. – 954. Збільшення рівня злочинності відбувається на фоні валу звернень громадян до міліції. За останні десять років їх кількість збільшилась у тричі і досягла трьох млн на рік. Небезпека збільшення злочинності, вплив на її рівень протиправної поведінки, ріст кількості осіб притягнутих до адміністративної відповідальності, поширення кримінальної субкультури, аморальності потребують

більш глибоких досліджень систем кримінальних псевдоцінностей, псевдонорм та псевдокультури злочинців.

Отже, осмислення небезпеки багатовекторності кримінальної субкультури як суспільної реальності, її єдності та багатоманітності, є потребою сучасності. Комплексне і системне, об'єктивне, всебічне та ґрунтовне наукове дослідження кримінальної субкультури, – передусім, кримі-

нологічне її осмислення, вивчення її сутності та змісту, профілактика й протидія кримінальній субкультурі, – повинно стати надійною запорукою покращенню криміногенної ситуації в нашій правовій, незалежній, молодій українській державі. Подолання кримінальної субкультури як суспільної реальності призведе до зміцнення законності та правопорядку, до збільшення дисципліни та гуманізму.

Література

1. Аванесов Г. А. Криминологическая и социальная профилактика / Г. А. Аванесов – М. : Академия МВД СССР, 1980. – 526 с.
2. Александров Ю. К. Очерки по криминальной субкультуре / Ю. К. Александров – М. : Права человека, 2001. – 148 с.
3. Ануфриев Н. И. Тайны сыска / Н. И. Ануфриев, А. М. Пиджаренко – К. : «Преса України», 2002. – Кн. I. – 524 с. : 54 ил.
4. Багреева Е. Г. Социокультурные основы ресоциализации преступников : дис. докт. юрид. наук / Елена Геннадиевна Багреева – М., 2001. – 369 с.
5. Бинсун Хе. Основные направления развития организованной преступности в эпоху глобализации / Хе Бинсун, Пан Дунмэй, А. Л. Репецкая // Криминологический журнал – 2009. – № 4. – С. 53–58.
6. Виговський Д. Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх : автореф. дис. канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08. / Д. Л. Виговський – К., 2006. – 207 с.
7. Галаджий Е. Лохан спасается от тюрьмы / Е. Галаджий // БЛИК – 2010. – 3 октября.
8. Долгова А. И. Организованная преступность, терроризм, коррупция, в их проявлениях и борьба с ними / А. И. Долгова – М. : Российская криминологическая ассоциация, 2005. – 332 с.
9. Долгова А. И. Проблемы правовой и криминологической культуры борьбы с преступностью / А. И. Долгова – М. : Российская криминологическая ассоциация, 2002. – 111 с.
10. Донских Д. Г. Противостояние криминальной субкультуре в обществе (криминологические проблемы) : автореф. дис. канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08. / Д. Г. Донских. – М., 2009 – 35 с.
11. Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства : монографія / В. М. Дрьомін – Одеса : Юридична література, 2009. – 616 с.
12. Зеленко І. П. Правова культура працівників органів внутрішніх справ (загальнотеоретичний аспект) : дис. канд. юрид. наук. : спец. 12.01.01. / І. П. Зеленко – Х., 2006. – 176 с.
13. Лунеев В. В. Криминологические проблемы глобализации / В. В. Лунеев // Гос. и право. – 2010. – № 1.
14. Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции / В. В. Лунеев – М., 2005 – 912 с.
15. Науменко О. М. Становление и развитие административной субкультуры в Украине : автореф. дис. канд. филос. наук. : спец. 09.00.03. / О. М. Науменко – Одеса, 2006. – 199 с.
16. Олейник А. Н. Тюремная субкультура в России: от повседневной жизни до государственной власти / А. Н. Олейник – М. : ИНФРА-М, 2001. – XIV, 418 с.
17. Пирожков В. Ф. Криминальная субкультура учащихся подростков и юношей. : автореф. дис. докт. психол. наук. : спец. 19.00.06. / В. Ф. Пирожков – М., 1992 – 80 с.
18. Роллингс Эндрю. Проектирование и архитектура игр : пер с англ. / Эндрю Роллингс, Дейв Моррис // М. : Изд. дом «Вильямс», 2006. – 1040 с.: ил.
19. Старков О. В. Криминальная субкультура : спецкурс / О. В. Старков. – М. : Волтерс Клівер, 2010. – 240 с.
20. Тулегенов В. В. Криминальная субкультура и ее криминологическое значение : автореф. дис. канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08. / В. В. Тулегенов – Ростов н/Д, 2003. – 30 с.
21. Фокс В. Введение в криминологию / В. Фокс – М. : Прогресс, 1980. – 210 с.
22. Шакун В. І. Влада і злочинність / В. І. Шакун – К. : «Пам'ять століть», 1997. – 226 с.
23. Шакун В. І. Онтологічний вимір у криминології / В. І. Шакун // Право України. – 2010 – № 7. – С. 136–143.
24. Шакун В. І. Суспільство і злочинність / В. І. Шакун – К. : Атіка, 2003. – 784 с.
25. Язык богатных, язык мафиози. Энциклопедический синонимический словарь. Авт.-сост. Хоменко О. Б. : В 2 т. – Т. 1. – К. : «Форт-М», 1997. – 531 с.
26. Там само. – 643 с.